

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ПСИХОТРАВМУЮЧУ СИТУАЦІЮ

І.М. Хотєнов

аспірант кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту

Херсонський державний університет

Стратегічним напрямком вищої професійної освіти є орієнтація на підвищення якості підготовки конкурентоздатних майбутніх спеціалістів на ринку праці, здатних застосовувати теоретичні знання і практичні вміння у своїй професійній діяльності, готових творчо, професійно розв'язувати найрізноманітніші завдання, приймати ефективні рішення у складних ситуаціях. Саме тому у підготовці спеціалістів нової доби пріоритетної уваги набувають зміст і методи навчання, які сприяють самореалізації особистості у професійній діяльності, вибудові свого професійного майбутнього. Сучасна професійна підготовка націлена як на якість фундаментальної освіти, так і на рівень ключових компетенцій спеціаліста. Особливо це стосується професійної підготовки психологічних кадрів, попит на які щороку зростає з боку соціальної практики, а сам психолог стає активним учасником усіх перетворень, що відбуваються в сучасному житті. Сучасна психологія пронизує суспільне життя, свідомість людей, політику, економіку, виробництво, спорт, мистецтво, армію, освіту тощо. Вона стає практико-орієнтовною наукою, оскільки все активніше включається у вирішення різнопланових прикладних, практичних задач, що виникають у різних соціальних сферах. Сьогодні така соціальна практика як освіта стала потужним замовником висококваліфікаційних практикуючих психологів, здатних у рамках загальноосвітніх закладів надати ефективну психологічну допомогу тим школярам, які її потребують, й особливо тій категорії, яка у своєму дитинстві (другий період-молодший шкільний вік) переживає психотравмуючі ситуації, враховуючи сучасний, досить жорсткий, агресивний, часто передбачуваний соціум, у якому вони живуть. На жаль, нині

держава переживає складні часи; точаться військові дії на Сході нашої країни, в інших регіонах відбуваються терористичні акти на очах дітей і т.п. Це означає, що діти отримали первинну травматизацію, оскільки безпосередньо були учасниками чи свідками цих жахливих подій, що мають могутній негативний вплив на психіку дитини, що формується, і потребують психологічної допомоги у подоланні наслідків психотравмуючих ситуацій. Часто сім'ї серед яких виокремлюються і ті, у яких виховуються діти молодшого шкільного віку, покидають небезпечні міста (змінюють місце проживання і за своїм статусом є вимушеними внутрішніми переселенцями) на більш безпечні, але для дитини це може бути ще одним додатковим обтяжуючим її психіку чинником з усіма похідними наслідками (розлучення з друзями, зміна міста, школи, втрата звичайного оточення тощо). У такій ситуації діти молодшого шкільного віку стають найбільш незахищеною категорією дітей, оскільки вони вже не вважаються маленькими, вони вже більш самостійні, порівняно з дошкільнятами, які постійно знаходяться поряд з батьками. Молодші школярі за своїми віковими особливостями вже намагаються знаходити вихід із різних ситуацій, але їм бракує життєвого досвіду, знань, достатнього рівня розвитку мислення, волі щоб правильно діяти, поводити себе у складних, психотравмуючих ситуаціях, які виникають несподівано, за незалежних від них причин. Допомогти молодшому школяру пережити травматичний стрес, відреагувати на психотравму в достатній (індивідуальній) для нього мірі, сформувати позитивну суб'єктивну картину світу може професіонал – практикуючий психолог освітнього закладу. З цього випливає, що професія практикуючого психолога стає затребуваною самою соціальною практикою, що, у свою чергу, привертає увагу до професійної підготовки практикуючих психологів для загальноосвітніх закладів в умовах ВНЗ.

Факультети, інститути психології, які є структурними підрозділами університетів повинні чітко розуміти: яких практикуючих психологів, за своїми особистісними, професійними характеристиками очікує сучасна школа. Саме тому реалії сьогодення і спонукають до підвищення якості навчального

процесу, творчого переосмислення цілей, змісту професійної підготовки практикуючих психологів, готовність до роботи з таким феноменом як «психічна (психологічна) травма» у дітей молодшого шкільного віку, ефективно здійснювати психологічну підтримку підростаючої особистості, яка розвивається, що складає основу його ключових компетенцій. Якщо співставити соціальну значущість, складність, вищезазначеної проблематики, ті очікування, які покладають батьки, педагоги на психолога школи з навчальними планами, за яким навчаються майбутні психологи, то ми бачимо, що кількість годин, відведених на викладання навчальної дисципліни «Психологія травмуючих ситуацій» (V курс, 3 кредити) недостатньо для глибокого всебічного вивчення. Більшість годин відводиться на самостійну роботу студентів. На наш погляд, це не відповідає важливості тих життєвих викликів, що ставить перед нами час. Іншими словами, можна сказати, що потреби такої соціальної практики, як освіта, не співмірні з тією фаховою професійною підготовкою, яка існує, оскільки лише в рамках трьох кредитів не можливо якісно підготувати висококваліфікованих студентів-психологів до роботи з молодшими школярами, які пережили психотравму. Проблема професійного становлення майбутніх психологів вивчалася досить широко, однак велика кількість аспектів ще залишається нерозкритою.

Проблема психічної (психологічної) травми традиційно знаходиться у фокусі уваги як вітчизняних (Т. Тітаренко, І. Моначін, Ж. Єляшова та ін.) так і зарубіжних (І. Баєва, Дж. Боулбі, М. Решетніков [2], Д. Калшед, Н. Тарабріна, Л. Трубіцина [3] та ін.) науковців. Так, наприклад, Л.В. Трубіцина розглядає процес розвитку психотравми з травмуючої події чи стресора. Учена виділяє такі травмуючі ситуації: військові дії, терористичні акти, присутність під час насильницької смерті, катаклізми та ін. Вона зазначає, що на одну і ту ж подію люди реагують по-різному, тобто не кожна людина отримує психічну травму, а тому слід говорити про потенційні психотравмуючі події. За Л.В. Трубіциною, психотравмуюча ситуація – це така екстремальна подія, яка має могутній

негативний вплив, ситуації загрози, що потребують від індивіда екстраординарних зусиль, щоб подолати наслідки впливів.

Розглядаючи психотравмуючі, екстремальні ситуації, інший дослідник В.Д. Небиліцин наголошує, що, наприклад, екстремальні ситуації переживаються людиною як джерело дискомфорту. Взагалі вчені наголошують, що ці ситуації порушують у людини відчуття безпеки (стан захищеності), загрожують її цілісності.

Так, наприклад, І.А. Баєва зазначає, що екстремальна ситуація психологічно небезпечна для суб'єкта, оскільки в ній знижується рівень автономності особистості і вольової регуляції, виникають нерефлексовані прояви психічної діяльності, відбувається дезорганізація процесів смислоутворення і цілепокладання. Але одночасно науковець стверджує, що саме екстремальна ситуація сприяє консолідації адаптаційного потенціалу людини, спротиву негативним впливам соціального середовища.

Вивчення особливостей досліджень поведінки дітей у психотравмуючих ситуаціях традиційно було прерогативою досліджень у галузі психології екстремальних ситуацій (І. Лебедев, М. Магомет-Ємінов). Вплив психотравми на подальше життя дитини досліджували Е.І. Ніколаєва, О.М. Сафонова (дитяча психічна травма як відгук на соціальні потрясіння), Г.І. Черепанова досліджувала психотравмуючі ситуації та їх вплив на ставлення дитини до свого «Я», інших людей, формування жорстких видів психологічного захисту, що призводить до викривленого сприйняття навколишнього світу. І.М. Нікольська, Р.М. Грановська розглядали особливості психологічного захисту у молодших школярів, наслідки психотравми. О.Л. Венгер, О.І. Морозова, В.А. Морозов вивчали вплив первинної травматизації на дітей першокласників, які були свідками терористичних актів (досвід в Беслані), які були заручниками і дійшли висновку, що найголовнішою задачею сьогодення є підготовка фахівців здатних гнучко реагувати на події, що відбуваються у світі, в житті людей, підростаючого покоління, пристосовуватися до психологічних потреб постраждалих дітей.

У працях багатьох учених (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, Т.В. Говорун, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, В.А. Сімченко, Н.В. Чепелева, Т.В. Яценко та ін.), висвітлюються питання професійної підготовки майбутніх психологів, підвищення її якості. У своїх наукових роботах усі науковці стверджують, що без удосконалення системи професійної підготовки психологічних кадрів не можливе надання ефективної психологічної допомоги людям, які її потребують, тим більш дітям, які є особливою групою, оскільки відрізняються віковими, індивідуальними характеристиками, особливостями протікання переживання психотравми.

Література:

1. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя / за ред: Кузікової С.Б., Щербакової І.М. Суми: Вид-во Суми ДПУ імені. А.С.Макаренка, 2016. 408.
2. Решетников М.М. Психологическая травма. СПб. : Институт психоанализа, 2016. 332.
3. Трубицына Л.В. Процесс травмы. М. : Смысл; ЧеРо, 2005. 218.